

De interuallis musicis & quomo do consonantiarum species sumendæ, Cap. VIII.

MAgnum hoc est negotium, & in quo maior musicæ cogitationis est portio, utpote de elementis ac principijs huius disciplinæ, quæ nos tamen breuiter recensimus. Primum quid nostra græta de his præcipiat, deinde aliquam saltem priscae traditionis degustationem faciemus. Interuallum igitur, definitore Boethio, est soni acuti grauisque distantia, quemadmodum ut re, ut mi, ut fa, & cæ. Vtile autem fuerit, si interuallorum singulorum nomina aperiamus, & secundum nomina, quid unumquodque eorum sit, explicemus. Quindecim igitur sunt interualla, quemadmodum nostra ætate docent musici. Unisonus: Tonus: Semitonium minus: Ditonus: Semiditonus: Tritonus: Diatessaron: Diapente: Semidiapente: Tonus cum diapente: Semitonium cum diapente: Ditonus cum diapente: Semiditonus cum diapente: Diapason: Semidiapason. Hi unisonum ita interuallum uocant, ut Arithmetici monada, numerum. Reliqua omnia bina, perfectum ac imperfectum, ipsa uoce semini non medietatem, sed imperfectiorem notante. Compositio omnium interuallorum ex tono, ac semitonio minore constat inter septem essentialium clauium, ac ipsius Diapason limites manente theoria. Loquimur autem hic de genere diatonico, in quod non uenit Apotome, id est, semitonium maius. Sed de his postea clarius. Nunc ipsa interualla ordine recensimus.

Unisonus

I.

Unisonus est quando eadem uox iterum atque iterum repetitur, ut si sæpius ut ut ut, re re re, mi mi mi, & cæ. repetamus. Pfallendo sanè hoc nunc in templis maxime utitur, totus enim uersus unisonum habet, præter mediæ pauis unā alteramue notulas, et caudam, ut uocant, finalem.

Unisonus

II.

Tonus, secunda perfecta, de proxima quacunque nota in proximam, uelut ex ut in re, ex re in mi, demptis dumtaxat mi fa simul connexis, hæ enim uoces non faciunt tonum, sed minus quam toni dimidium: At diuisæ inter se, ac cum alijs nexæ, tonum non minus faciunt, quam alia, ut mi cum re, fa cum sol.

Tonus

III.

Semitonium minus, secunda imperfecta, ex mi in fa, ut iam diximus. Porro ex his duobus interuallis tono ac hemitonio minore, reliqua omnia conficiuntur, itaque primum memoriæ commendanda, præcipue minorum hemitoniorum loca. Nam ex eis, inter ualorum species potissimum sumuntur.

Semitonium
minus

III.

Ditonus, tertia perfecta, ex duobus conflata tonis, eius duæ sunt species, ex ut in mi, & ex fa in la. Hoc interuallo distant neteac paranete in Enharmonico.

Ditonus

V.

Semiditonus, tertia imperfecta ac mollior, ex tono ac hemitonio minore. Eius item duæ species, ex re in fa, & ex mi in sol, hac etiā consonantia separant neteac paranete chordæ in chromate, ut antea diximus.

Semiditonus

VI.

Tritonus, quarta dura, & generi diatonico planè inepta, ex tribus tonis constat, quo uno saltu neteac paranete utitur, sed in secunda atque tertia diapente speciebus est, semitonio minore inferne superneque conexo, ab F fa ut in mi, quod est in b clau.

Tritonus

B 4

Dodecachordi

VII.

Diatessaron, quarta mollior, & quæ omnibus modulandi generibus apta est, uidelicet qua omnium tetrachordorum extremæ distant chordæ, magnitudo uero hæc ex duobus tonis ac semitonio minore est, ut ut medij instituantur nerui. Tres eius sunt species, secundum tria hemitoniorum loca, ex re in sol. ex mi in la, ex ut in fa.

VIII.

Diapente, quinta perfecta ex tribus tonis ac hemitonio minore. Eius quatuor sunt species secundum 4. hemitoniorum loca, rela, mi mi, fa fa, ut sol: Videlicet quæ uel diatessaron speciebus addunt tonum, uel tritono hemitonium minus. Vix alia est consonantia suauius in aure hominis tinniens, si suo ponatur loco.

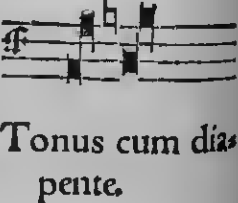
IX.

Semidiapente, quinta imperfecta, ex duobus tonis, Stotidēq; hemitonij minoribus, ut sæpe ex E clauē in fa quod est in b clauē. Hæc in cantu non admittitur uno saltu, sed continuato uel descensu uel ascensu. Et cum sit quinta, deficit tamen cōmate à tritono, & diatessaron semitonio dūntaxat minore uincit.

X.

Tonus cum diapente (duobus hic nominibus, quemadmodum & in sequētib; unum circumloquimur interuallum) sexta perfecta, ex quatuor tonis ac hemitonio minore, & hæc uno saltu uix admittitur, est enim oppidò quàm dura, hac inductiones suas Guido constituit.

XI.

Semitonium cum diapente, sexta imperfecta ex tribus tonis, & duobus hemitonij minoribus, quæ admodum mi fa ex E la mi, ad c sol fa ut, & alijs item similibus locis. Hæc Phrygio modo per quàm familiaris, miram habet gratiam, si suo adhibeatur loco.

Ditenus

Liber I.

XII

Ditonus cum diapente, septima maior ex quinque tonis, ac hemitonio minore, quemadmodum ut mi ex C fa ut ad b fa h mi, & plerisque alijs locis, hæc uno saltu euitanda est, deficit à diapason semitonio minore, Superat semidiapason commate.

XIII

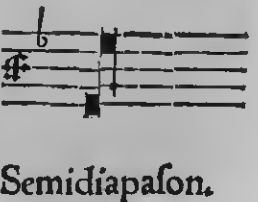
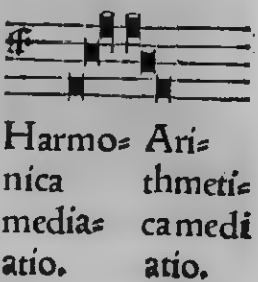
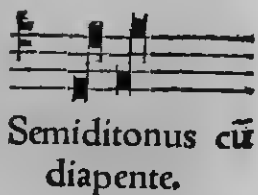
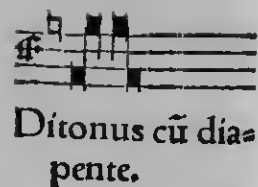
Semiditonus cū diapente, septima minor ex quatuor tonis, ac duobus semitonij minoribus ut ex Dadc: Velex E ad d: Et hæc quoque uno saltu raro est in usu, deficit à diapason tono.

XIII

Diapason omnium consonantiarum regina, octaua perfecta ac integra, ex quinque tonis, ac duobus hemitonij minoribus. Eius septem sunt species, uide licet ex septem maioribus literis ad septem minores. Hæc consonantia ex diatessaron ac diapente commixtione fit, medioq; diuiditur per eandem bifariam. Aliquando enim diapente infra diatessaron locatur, alioquando contra, diatessaron infra diapente, prior diuisio uocatur Harmonica mediatio à nostræ ætatis Musicis, posterior Arithmetica. Cuius causa postea dicetur cum de Modis tractabimus. Sanè *διὰ πασῶν* dicta est, quod omnes essentielles (ut uocant) chordas cōprehendat. Quicquid enim ultra septem clauēis est, in priora recidit ut haud temere dictū sit uulgo, quod antea quoque meminimus, de octauis idem esse iudiciū.

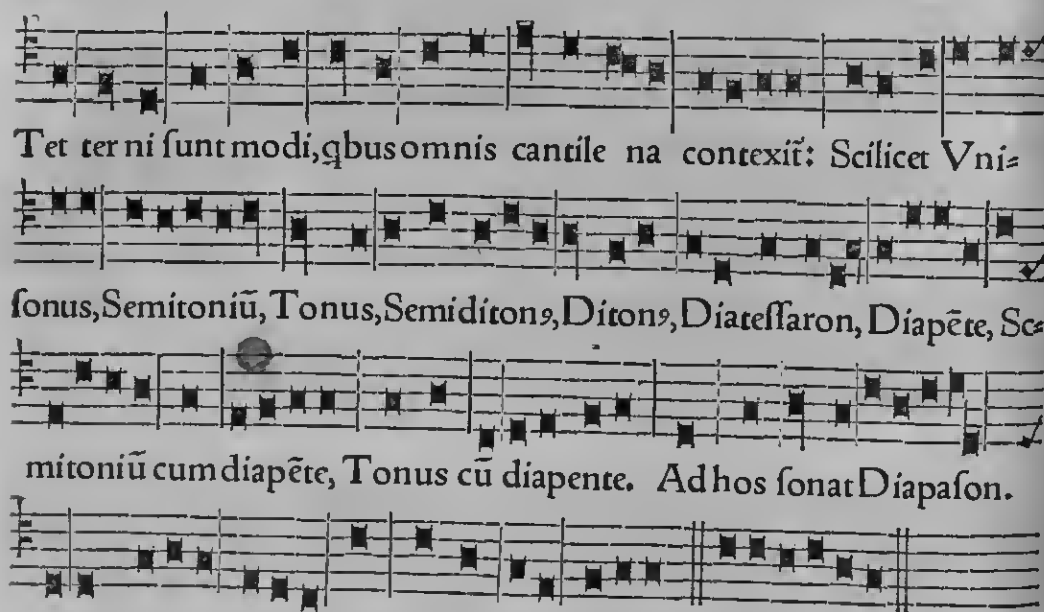
XV

Semidiapason, octaua imperfecta est, ex quatuor tonis ac tribus hemitonij minoribus, eodem modo de litera ad eiusdem speciei literam, sed ut mi contra fa ponatur, sicut ex h mi ad fa in b fa h mi, hæc nusquam inuenitur: Et cum dicatur octaua, deficit tamē, ut dictum est, commate à septima maiore, hoc est à duodecimo interuallo, uidelicet à ditono cum diapente, cuius simile antea etiam de semidiapente ac tritono diximus. Quare

Quare satis luculenter patet, dimensiones hasce notularum ad oculos tantummodo in lineis esse, non æquo intervallo, ut capite secundo obiter indicauimus. Porro si ultra has iam enumeratas intercapedines alia eueniant intervalla, facile ex his iam enumeratis iudicabuntur, componendo cum diapason tonum, ditonum & cætera, usque ad disdiapason, quod maximum est omnium phthongorum consonantium systema.

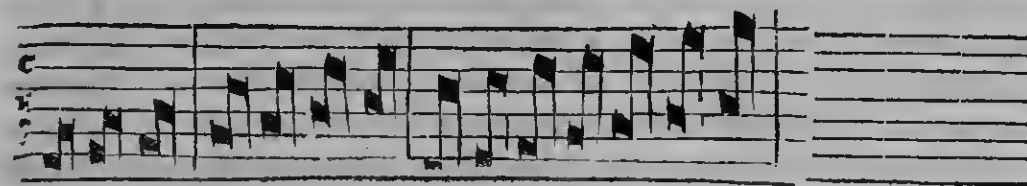
Atque hæc est nostræ ætatis musicorum præceptio, quam ut non prorsus friuolam, ita nec omnino absolutam iudicamus. Volumus & ob rudium profectum uulgatam subnectere cantilenam, ad memoriam addiscentium oppidò utilem, uidelicet quæ ea duntaxat commemorat intervalla, quæ in frequentiore sunt usu. Idcirco autem tertenos ait modos, cum tamen quindecim sint intervalla, quod neque tritonum, neque semidiapente, neque ditonum cum diapente, neque semiditonum cum diapente enumerat, ut quæ uero salto prope in nullo sint usu, sed neque semidiapason, ut quæ prorsus euitanda. Unisonum numerat quidem, sed intervallo esse non putat. Impropriè autem modos uocat intervallo, cum Modi sint, quos nostra ætas tonos uocat, quanquam etiam hoc ipsum impropriè, cum toni uox si perfectæ secundæ data, ut satis ex superioribus liquet, à perfecte sonando appellata, ut nonnulli tradiderunt.

Si quæ delectat psallere, hos modos esse cognoscat. Euouae.

Species

Species uero intervallo, auctore Cleonida, in harmonico introductorio potissimum sumuntur ex uario hemitoniorum positu, ut in Diatessaron prima species re sol, semitonium habet in medio: Secunda mi la, in principio, tertia ut fa, in fine. Ita diapente prima species semitonium habet loco secundo. At secunda, primo: tertia, ultimo: quarta, tertio loco. Diapason uero ex diatessaron atque diapente speciebus conflata, eodem modo bina in septem suis speciebus uariat hemitonía. Vbi generalis est canon Omne intervallo unam semper minus habere speciem quam sit numerus phthongorum, quod Diuus Seuerinus lib. 4. cap. 13. his uerbis asserit. Consonantiarum, inquit, semper una minus species erit, quam fuerint uoces, ita diatessaron, quæ quatuor habet uoces, treis habet species, Diapente quinque uoces, quatuor species, Denique diapason octo uoces, sed septem species, quæ ut liquidius appareant, hoc typo oculis subijcere placuit.

3. diatessaron species. 4. diapente species. Septem Diapason species.

Quid phthongus, consonantia, & dissonantia, tum consonantia

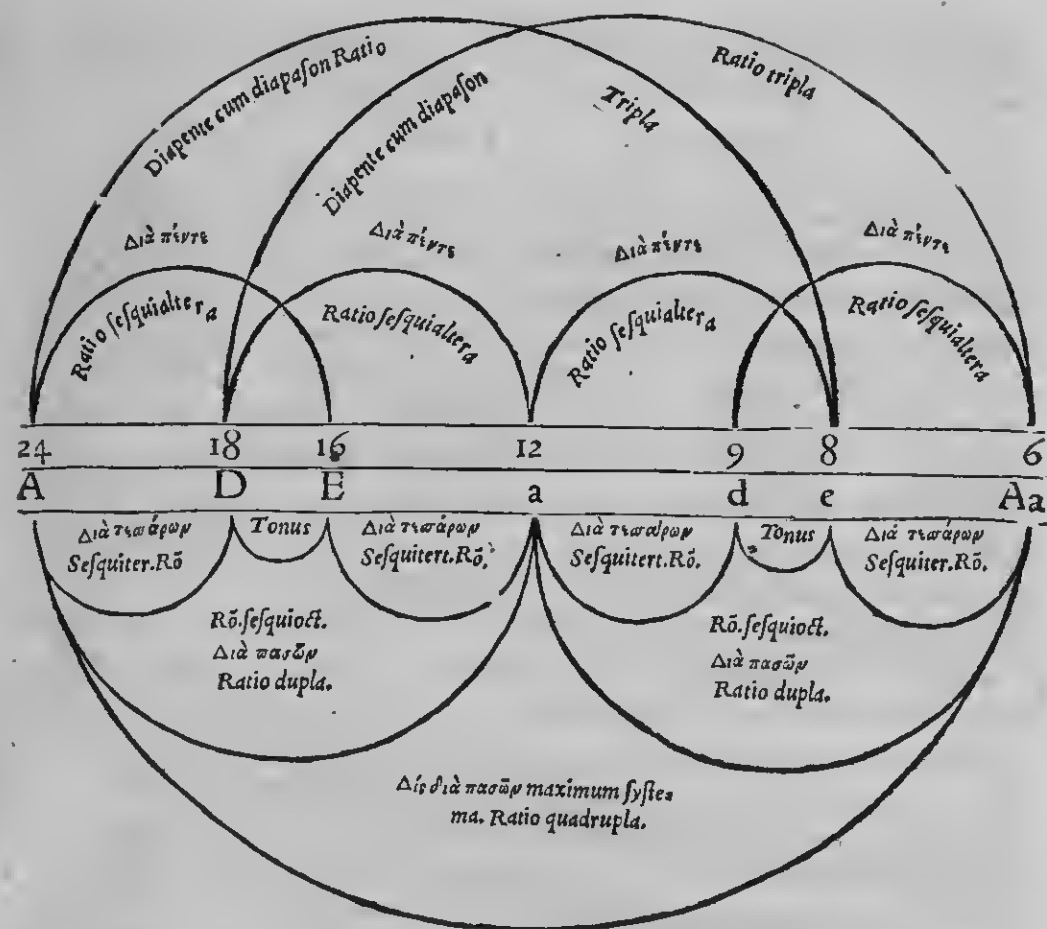
rum species quot apud priscos, quot apud neotericos, Caput IX.

Seuerinus libro primo cap. 8. Phthongus, inquit, est uocis casus emmeles, id est, aptus melo in unam intensionem. Alij phthongum definiunt, unam quandam minimam partem meli. Alij nerui unius certum quendam strepitum. Nonnulli sonum, unum & eundem tenentem tonum, ut Ptolemæus. Sanè sicut numeri, unitas: lineæ: punctum, et momentum temporis: ita harmoniæ principium est phthongus, uox quidem indiuidua, elementi hoc in negotio fungens uice, ex quo omne melos constat, & in quem resoluitur. Emmeles uero phthongi sunt, qui inuicem uocem reddunt auribus aptam: quod si contra, ecmeles uocantur. Consonantia uero apud eundem Seuerinum definitur, acuti soni, grauisque mixtura, suauiter uniformiterque auribus accidens. Idem consonantia est,

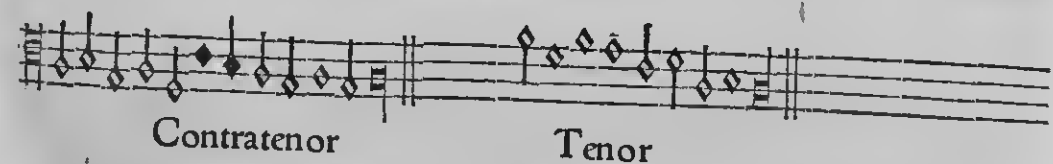
tia eū (inquit) dissimilium inter se uocum in unum redacta concordia. Sunt, qui putent Seuerinum illic Platoni, hic uero Nicomacho assensum. Plato enim apud eundem hoc modo fieri in aure consonantiam dicit. Necesse est, inquit, uelociorem quidem esse acutiorem sonum, hic igitur cum grauem præcesserit, in aurem celer ingreditur, & iam lassior factus, quasi pulsus, iterato motu reuertitur grauior, & proinde cum graui mixtus, similis occurrit, unamq; consonantiam miscet. Sed id Nicomachus non arbitratrur dictum ueraciter. Neq; enim similia esse consonantias, sed dissimilium potius in unum, eandemq; concordiam uenientium, grauem uero si graui misceatur, nullam facere consonantiam: Quoniam hanc Phthongo rum concordiam similitudo non efficit, sed dissimilitudo. Atq; sic ipse consonantiarum naturam inuestigat. Si namq; duo nerui dissimiles pulsantur, soni illi sibi obuiam fiunt: quod si commensurabiles fuerint, hæc ipsa cōmensuratio sibi met miscetur, unamq; uocum consonantiam facit: Dū uero incommensurabiles, & simul pulsus sibi quisq; ire cupit, tunc dissonantiam fieri necesse est. Hinc & Dissonantiam definit Seuerinus. Dissonantia, inquit, est duorum sonorum sibi met permixtorum ad aurem ueniens aspera atq; iniucunda percussio: Nam dum sibi met misceri nolunt, & quodammodo integer uterq; nititur: cūq; alteri alter officit, ad sensum uterq; insuauiter transmittitur.

Mirum uero quā non conuenit ætati nostræ, cum antiqua traditione de consonantiarum numero, uix enim ultra sex nominatas apud probatissimos quosq; authores ueteres reperiās. Seuerinus ipse li. 2. cap. 16. & sequentibus duobus cap. ubi de consonantiarum ordine disputat, quinque duntaxat numerat. De quarum ratione paucula subiungere placuit, ut & iuuentus aliquid de his gustet. Pythagorici itaq; Diapason omnium consonantiarum primam dicebant, ac in dupla ratione esse, uel ut 12 ad 6: uel 24 ad 12: Diapente uero cū diapason in tripla, ut 18 ad 6: uel 14 ad 8: Disdiapason in ratione quadrupla ut 24 ad 6. Post has Diapente in sesquipla, ut 9 ad 6: 12 ad 8. Vel 18 ad 12. 24 ad 16. & diatessaron in sesquitercia, ut 8 ad 6. 12 ad 9. Vel 16 ad 12: 24 ad 18. Hæ sunt quinque, de quibus Seuerinus differit, consonantiæ. His adijcitur Tonus, non ob id tamen consonantia, ut idem ait lib. 1. cap. 16. Qui est in ratione sesquioctaua, ut 9 ad 8. & 18 ad 16. Vt hoc exēplo patet omnia, numeris rationū ac literis clauū ex Guidonis scala adiectis.

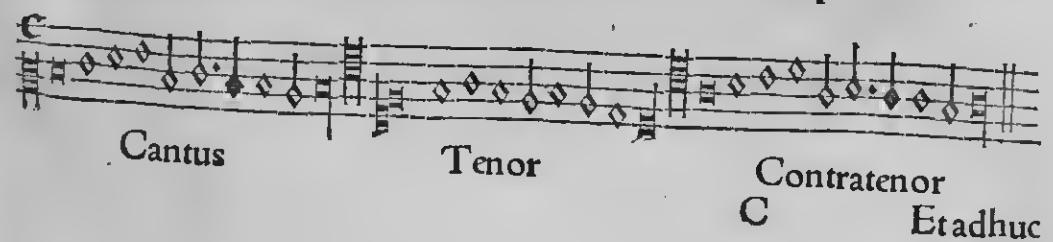
Et hæc

ET hæc quidem priscorum uiro rum est traditio, cuius hic ten uem degustatiunculam adposuimus. Nostra uero ætate, quem ueterum quidam posuerunt, Tonus ex consonantiarum numero excidit, nec admittitur, nisi in Syncopis, ut uocant (nam id nouæ rei nouum est nomen) ubi tamen non auditur, ut in hoc concentu Cōtratenoris ante penultima notulæ dimidium, cum penultima Tenoris consistit.

Diatesseron etiam reijcitur, nisi subtentam habeat, uel diapente, uel ditonum semiditonumue. Cuius ex Franchino hoc sit exemplum.

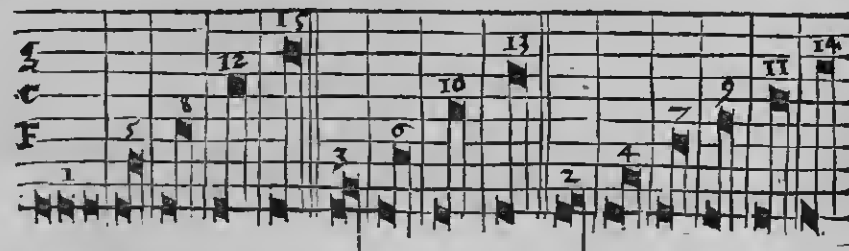

Et adhuc sim-
plicius hoc
exemplū est.

Consonantiarum autem ordinem ita diuidunt Neoterici, ut aliæ sint perfectæ, aliæ imperfectæ consonantiæ: Reliquæ intercapedines omnes dissonantiæ potius appellandæ. Perfectæ sunt quinque: Unisonus, diapente, diapason, diapente cū diapason, ac disdiapason, uel, ut nunc loquimur, Unisonus, quinta, octaua, duodecima, ac decimaquinta. Quæ in mensurabili cantu binæ eiusdem speciei nunc se se sequuntur, cæterum cantum, tanquā uocibus labore fessis, ac in pacatum tranquillūque receptis, plærūque claudunt. Imperfectæ sunt quatuor, tertia, sexta, decima, ac decimater tia, quas nescio an apud ueteres uspiam reperiās. Sunt autem ad fugam in uocibus duabus simul colludentibus aptissimæ, multumque habent gratiæ, si in perfectas tandem siniant consonantias, ac uelut auiæ relabantur. Præterea inuentæ sunt, postquam uoces quaternæ simul institutæ, ut certè tædium ex iteratione perfectarum consonantiarum natum, leuarent. Plura de his dici poterant, sed alterius negotij hoc est. Dissonantiæ, quæ auditum uehementer turbant offenduntque, sunt sex, Secunda, quarta, septima, nona, undecima, ac decimaquarta. Loquimur autem de interuallis quæ intra disdiapason limites continentur. Nam quæ ultra eueniunt intercapedines, ueram Phthongorum crasin ac commixtionem non habent, etiam si aliæ quæ consonent, ut decima septima, decima nona, ac uicesima, quarum triū mediā inter perfectas numerant consonantias, extremas inter imperfectas: Et decimam septimam nostra ætate doctissimi Symphonetæ sæpius usurpant, rarius autem decimam nonam ac uicesimam, imò, quantum ego iudico, magis hac de causa aliquando adsciscūt, ut in sublimi cellissimæ uelut colludent uoces, quàm ut constet concentus ratio, atque sonorum uera cōmixtio, Sed omnium harum sit hæc descriptio.

Quinq; cōsonantiæ pfectæ. Quatuor imperfectæ. Sex dissonantiæ.

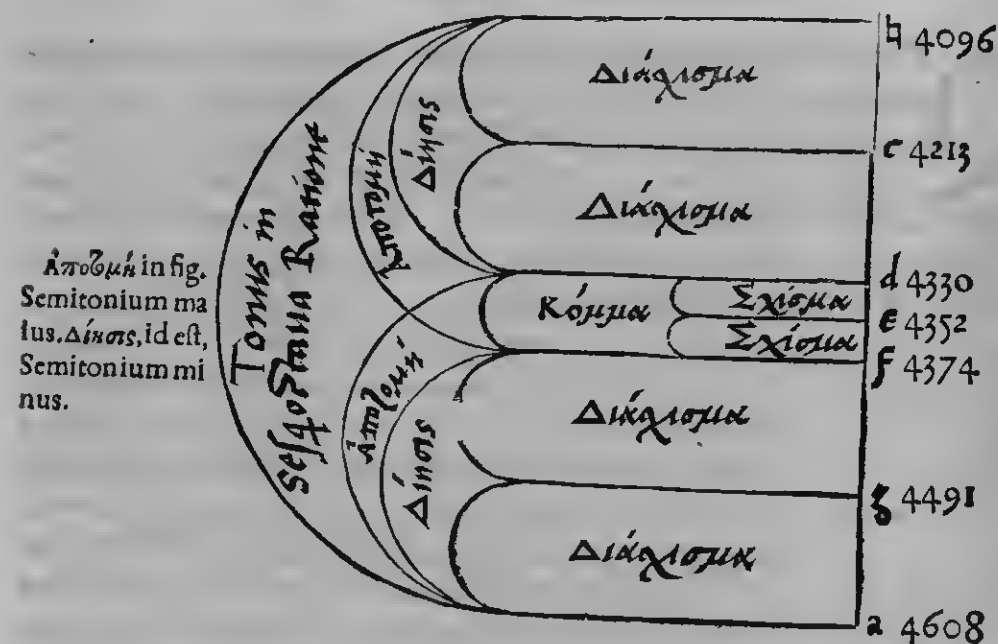
De ton

De toni partitione eiusque parti- um definitione, Caput X.

Quando autem octauo capite cōmatīs, in superioribus etiam sæpe hemitoniorum mentionē fecimus, operæ pretium est ut nūc hæc, quemadmodum antea promissimus, clarius explicemus. Toni igitur partitionem, ut est apud Diuum Seuerinum, breuibus uerbis, nudisque descriptionibus ponamus. Demonstratum sanè est cæteris rationibus apud musicos, tonum in duo æqua diuidi non posse, propterea quod nulla superparticularis ratio, in quo & tonus est, in duo æqua diuidi possit, ut luculenter idem ostendit libro tertio ab initio. Tonus itaque in sesquioctaua ratione constitutus, in maius minusque semitonium diuiditur. Græci maius semitonium Apotomen uocant, minus uero Diesin siue Lemma. Diuiditur autem minus semitonium in duo diaschismata. Excessus uero, quo maius semitonium uincit minus, uocatur comma, quod & ipsum in duas partes diuidunt, quæ schismata uocat Philolaus apud Boëthium. Idem Philolaus apud eundem, harum partium omnium definitiones ponit. Diesis (inquit) est spaciū quo maior est sesqui tertia proportio duobus tonis. Comma uero est spaciū quo maior est sesqui octaua proportio duabus diesibus, id est, duobus semitonij minoribus. Schisma est dimidium cōmatīs. Diaschisma uero dimidium dieleos, id est, semitonij minoris. Hæc ille, ex quibus definitionibus, ac item ex Typo sequenti, facile est colligere in quot diaschismata, reliquaque minutiora spacia Tonus diuidatur. Nam multis id modis fieri posse idem Boëthius ostendit lib. 3. cap. 8. unde nos hæc descripsimus. Nostri instituti nō est extrema quæque huius artis persequi, sed ea duntaxat, quæ magis uisa sunt necessaria. Itaque ea oculis subiicimus, demonstrantes quia ita se habent, propter quid uero ita habeant, altioris est negotij. Hoc tamen hic considerandum Dieleos appellationem hoc loco propriam esse, cum uero pro diaschismate usurpatur, ut in Enharmonico ueteres nominarunt, impropriam.

C 2 Sed

Dodecachordi Sed nunc Typum subiiciamus.

Sita h̄ tonus. h̄ d, uel fa semitonium minus, siue, ut Græci uocant, authos. Sre Boëthio libro 2. cap. 27. λείμμα siue δίσις. h̄ f. uel d a semitonium maius, quod græcè Ἀποδομή dicitur. h̄ c & c d: item f g, & g a, diaschismata, partes Dieseos. d f Comma, cuius partes duo schismata d e & e f. Sed hæc ad usum nostrum ostendenda sunt. Sita μέση siue a la mire. fuero πρώτη σὺν μεσση, siue fa in b fa h̄ mi. h̄ sit παραμέση, uel mi in b fa h̄ mi. Vox igitur re in a la mire distat à fa in b fa h̄ mi hemitonio minore, à mi autem in eadem clauis, plus inter se distent quàm ab extremis, hoc est, supernè inferneq̃ à uiciis clauibus, uidelicet mi à c sol fa ut, et fa ab a la mire. Ipse enim inter se semitonio maiore separantur, ab externis autem utrinq̃ minore duntaxat semitonio, quapropter haud quaquam aspernanda est huiusmodi Theoria. Cæterum id haud silentio transmittendum quod idem Seuerinus libro 3. capite 14. & 15. docet. Semitonium minus non prorsus 4. habere commata, sed tria superare. Ita semitonium maius non prorsus habere 5. commata, superare 4. Inde q̃ factum, ut tonus superet octo commata, nonum nō impleat.

De octo

De octo Modis musicis nostræ

ætatis præceptio, Cap. XI.

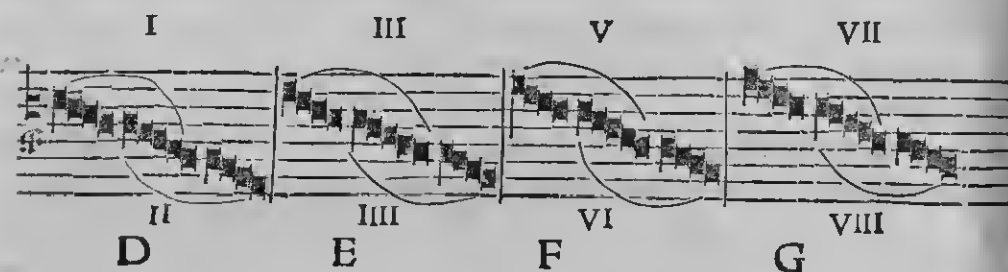
Vix aliam Musices ullam partem æquæ dignam relatu, æque necessariam, deniq̃ æque iucundam existimamus, atq̃ ea est, quā nunc dicturi sumus, de Modis musicis tractatio. Quippe quæ naturæ humanæ ad eò conuenit, ut haud abs re multis hominibus innata uideatur, nec modo ad omnem cantum dijudicandum utilissima, sed etiam ad Poëtarum carmina modulanda, multosq̃ in eximjs authoribus intelligēdos locos aptissima. Ideoq̃ omneis studiosos plurimum hortamur, ut hic acriter animum intēdant, percepturi fructum, cuius profecto nunquam poeniteat, postquam hæc penitus perspecta habuerint. Sed nūc institutum ipsum aggrediamur.

Modi musici nihil aliud sunt quàm ipsius Diapason consonantiæ species, quæ & ipsæ ex uarijs diapente ac diatessaron speciebus constantur, ut supra de interuallis diximus. Quare si quis ea, quæ ibi tradidimus, bene perspecta habuerit, nullo negotio modorum naturam pernoscet. Quanquam nos alias quoque agnitiones postea docebimus. Sed nunc more nostro primum, quæ nostra ætate musici docent, exequemur: Deinde priscorum traditionem altero uolumine subnectemus, ut quàm hæc nostra ad illam ueterum congruat, qui uis facile uidere queat. Inter quatuordecim igitur modos, qui ex septem diapason speciebus nascuntur, nostra ætas octo duntaxat nouit, etiam si tredecim, alijs perpetuo, alijs rarius utatur, ut postea declarabimus. Nec illos octo tamen uera ratione discriminat, nec certis legibus, sed regulis quibusdam ὑπὸ καθολικῶς, ὑπὸ πρὸς ἕπος circumscribit. Tonos item nominat, tam constanti pertinaciq̃ appellatione, ut, nisi etiam nō sita loquamur, uideamur quibusdam musices ignorare principia. At ea de re cum nemine certauero, mihi sanè placet, ut modos uocemus, quemadmodum ueteres omnes appellarunt. Videri tamen potest tonorum appellatio Boëthij tempore nata. Ipse enim libro quarto capite decimo quarto ita inquit: Ex diapason igitur consonantiæ speciebus existunt qui appellantur modi, quos eosdem Tropos uel Tonos nominant, quibus uerbis non admodum probare uidetur hanc inuolutionem. De octo autem modis nostri præceptiones ita ordiuntur. Modorum alij, inquiunt, sunt de numero impari, ut Primus, tertius, quintus, & septimus. Alij de numero pari, ut secundus, quartus, sextus, & octauus: Illos authenticas, hos uero placaleis uel subiugaleis uocāt, Græci plagios, quod nos sequemur, appellant. Omnes autem diapason specie consistunt: sed hoc discrimine, quod qui de impari numero sunt, totā diapason supra chordā finalem habent, qui uero de pari

C 3 numero

Dodecachordi

numero, diapente quidem supra finalem clauem, diatessaron autem infra eandem constituunt. Pro cuius rei memoria Versiculū hunc subnectūte. Vult descendere par, sed scādere uult modus impar. Itaq; καθολικὸς uerum est quod à musicis omnibus præcipi solet, omnium modorū finem in infima diapente chorda statui. Sunt autem hæ clauēs siue chordæ finales D, E, F, G, dictæ, qd in his omnis cantus non anomalus, nec trāspōitus, suū sortitur finem. Singulis autem his chordis binij accōmodandi sunt modi, & primus quidem D, primus ac secundus: E, tertius & quartus: F, quintus & sextus: G, septimus & octauus. Primus itaq; modus est ex D magno ad d paruum. Tertius ex E magno ad e paruum. Quintus ex F magno ad f paruum, Postremo septimus ex G magno ad g paruum. Cum his autē placales communes habent diapente, supra finalem clauem, at diatessaron sub eadem. Sic secundus modus est ex A magno ad a paruum: Quartus ex h magno ad b paruum: Sextus, ex C magno ad c paruum. Octauus deniq; ex D magno ad d paruum, ut primus, à quo natura systematis nō differt, sed illud inuertit, diapente supra diatessaron collocans. Est autem horum hæc descriptio.

Quidam etiam quartas ac quintas omnium modorū per uoces discernant, non inutillē me hercule ad memoriā inuento, cæterum supernè appellatione cepta, in imparibus diatessaron prius nominant, posterius uero diapente. Contra in paribus prius diapente, posterius diatessaron, ad hæc formam. Primum modum, sol re, la re: Secundum, la re, sol re: Tertium, la mi, mi mi: Quartum, mi mi, la mi: Quintum, fa ut, sol ut: Sextum, sol ut, fa ut: Septimum, sol re, sol ut: Octauum, sol ut, sol re.

De fine

Liber I.

De fine cantuum in Modis,

Caput XII.

DE fine autem cantilenarum in omnibus modis, ijdem ita præcipiunt: Omnis cantus desinit aut in re, aut in mi, aut in ut, & in ut quidem uel connexo, uel disiuncto. Connexum appellant, quod fa habet in b fa h mi, Disiunctum quod mi. In re finiuntur cantus primi atque secundi modorum: in mi, tertij ac quartij: in ut connexo, quinti & sexti, ut nunc utuntur: Disiuncto, septimi & octauij. Quisquis igitur diatessaron species probe pernoscet, facile cuiusuis modi cantum diiudicabit. Quod ideo libenter toties inculcamus, quoniā cantus positionibus uariantur. Quamuis enim primi ac secundi modorum sedes sit D sol re, tamen sæpius etiam G sol re ut, præsertim in quatuor uocum cantilenis, non tamen absq; fa in b clauē. Quod sit, ut ima uox, quæ cum media octauam sonat, intra Guidonis scalam permaneat. Et quanq; id necessarium non est, tamen quorsum attinet extra uagari uoces, cum in scala commode locari possint? Aliquando etiam alamire, sed duntaxat in cātibus quæ diapente non egrediuntur, alioqui neq; primus modus supernè, neq; secundus infernè suam diatessaron seruarint, deniq; la mi, pro sol re eueniet, contra horum modorum naturā. Ecclesiastici sanè in transponendis cantilenis immodica utuntur licentia, qua utiq; carere poterant. Quid enim necesse est propter unam, alteramue fictam uoculam totum trāspōnī cantum? præsertim cum hæc consuetudine magis quàm ratione introducatur. Item tertius & quartus in E fines suorum cantuum habent, poterunt tamen etiam in alamire, si fa in b fa h mi cecinerimus: At in b clauē non poterunt, ut maneat systematis natura, quanq; hoc quidā scripserunt: Quintus & sextus quibus nunc utimur in utroq; Cc, ubi olim sedes propria illorum fuit, nūc uero Ffaut. Septimus & octauus nusq; cōmodius quàm in G sol re ut, quanq; etiam in c paruo, sed cum fa in b clauē. Vnde quidam καθολικὸς canonem prodiderunt. Omnem modum posse in quinta supra finalem clauem, aliam habere cōfinalem, quā finalem appellant. Verum illud prorsus in nullo modo uerum est, ubiq; enim diatessaron repugnat. Atqui hic erat uerus canon, ac magis ponendus. In quarta quaque clauē per diatessaron cuiusuis modi cantum supra finalem finiri posse, si quidem fa in b clauē fuerit, & de primis quidem duobus iam ostendimus. De tertio uero ac quarto ex typo præcedente satis constat. Manebit enim ex mi in E magno ad la in a alamire idem duorum systema, quod est ex mi in h magno, ad la, in e paruo. Quintus & sextus etiam nūc trāspōiti per diatessaron uulgò habentur. Vera alioqui ipsorum sedes erat C ut diximus.

C 4 De septima

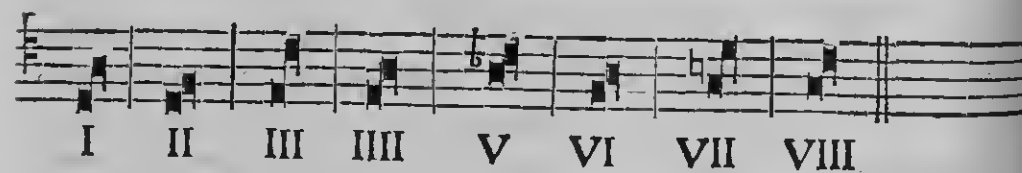
De septimo & octauo idem dico qđ de tertio ac quarto. Et Iodocus à Præto in Missa de nostra domina Dei genitrice cantionem: Sanctus, quę est octauo modi, haud obscure in c paruum emouit, non absq̃ fa in b clauī.

De uulgari modorum agnitione,

Caput XIII.

Poterunt & cantus notitia quadam à posteriore, ut Philosophi loquuntur, pernosci, regulis quibusdam leuioribus, ac omnino uulgatis, quę tamen, quod iuuant memoriam, atque à non indoctis huius artis præceptoribus traditę sunt, non omittendę uidentur. Sunt autem huiusmodi: Cantilenę primi modi frequenter ex re in la saliant. Exempla sunt: Gaudeamus omnes. Salue regina. Ave maris stella. Secundi ex re in fa. Exempla: Salue sancta parens. Terribilis est. Emendemus in melius. Tertij ex mi in fa, quod ab eo distat sexta, ut in Pange lingua. Discubuit Iesus. Omnia quę fecisti nobis domine. Quarti ex mi in la. Exempla: Totā pulchra es. Resurrexi. Spiritus ubi uult spirat. Quinti ex mi in sol. Exempla: O sacrum. Regnum mundi. Illuminare Hierusalem. Sexti ex fa in la. Exempla: O quā admirabile. Homo quidam fecit. Septimi ex ut in sol. Exempla: Puer natus est nobis. Viri Galilęi. Summę Trinitatis. Octauī ex ut in fa. Exempla: Veni sancte Spiritus. Spiritus domini. Vespere autem sabbati. Pro memoria etiam adijciunt hęc incondita uelut carmina, ne utiquam reiicienda.

Pri. re la. Se. re fa. Ter. mi fa. Quart quoq̃ mi la.
Quint. mi sol. fa la Sext. Sept. ut sol. Oct. tenet ut fa.

Vt autem hęc luce clarius appareant, adijciendę sunt formulę omnium modorum ex Franchino Laudensi haud unquam mihi absque honoris præfatione nominando, qui proxime Ambrosianam modestiam per hosce modos accessisse uidetur. Sunt autem huiusmodi formulę, quę & principium, & medium, & finem luculenter ostendunt, & ad cantilenarum iudicium plurimum conferunt.

Alme pater

Alme pater Ambrosi nostras pces audi, CHRISTE exaudi nos.

In honorē apostolorum fabricauit Bassianus Domino tēplū nouū.

Baptizat Augusti. sacerdos. Ambrosi, statim ābo modulāt Te Deū laudam.

Marcellin, sacerdos, Petrus exorcista martires Christi intercedāt p nobis.

Precib, et meritis beati Blasij martyris defēde nos de, ab omī malo gutturis.

Sancte Erasme martyr indy te funde pces ad Dñm nostra pro salute.

Prothasiū et Gerauasiū eadē fides et passio uere fecit esse Germanos.

O uirgo uirginum MARIA, stella maris, succurre nobis miseris.

De modorū

De Modorum expatiatione ac
permixtione, Caput XIII.

P Rincipio cantilenæ adeo simplices fuere apud primores Ecclesiæ, ut uix diapente ἀρεσι καὶ βίσεσι, Vel (ut alij loqui malunt) προλήψεσι καὶ ἐκλήψεσι, hoc est, ascensu ac descensu implerent. Cui cōsuetudini proximè accessisse dicuntur Ambrosiani. Deinde paulatim ad Diapason deuentum, uerum omnium Modorum systema. Porro deinde, ut alijs in rebus fieri solet, ne his quidem permansere limitibus, sed supernè inferneq; illam excelsere, ut id passim uidere licet. Quare non inepte, meo quidem iudicatu, Modi ipsi intra Diapason limites incedentes similimū quidam, cum flumine intra aluei ripas labente obtinere uidentur, ut enim flumen uel calore, uel alia de causa imminutum non semper implet alueum, nōnunq; uel niue uel imbribus auctū etiam egreditur, ita Modi ipsi, quoties forte Phonascis placuit, Diapason nō semper implent, nonnunq; pro cantus qualitate etiam superant atq; egrediuntur. Ad Diapason autem ecclesiastici cantus Modis imparibus frequenter adijciunt infernè tonum, ut patet in primo ac septimo. Tertio nonnunquā Ditonium. Quinto uero semitonium minus. Contra uero, paribus supernè tonum, ut sexto ac octauo. At in secundo semitonium, sed rarius, in quarto autem idem frequentissime ut patet in plerisque eius Modi cantibus, & Threnis Hieremiæ ad eū ipsum Modū cōpositis. Nōnunq; connectuntur duorum Modorum systemata, ut primi & secundi in cantico Victimæ pascali laudes, ubi primus uersus diapente habet, re la, communem duobus Modis. Secundus autem uersus ac tertius eiusdem prosæ, initio statim, primi Modi diatessaron habent re sol, cum sequentes continuo duo uersus itidem ab initio habent, secundi Modi diatessaron re sol. Duo item ultimi, ut secundus ac tertius, rursus primi Modi diatessaron, omnes tamen diapente habent, re la, duobus, ut diximus, Modis communem. Tertij autem ac quarti Modorum systemata connexa sunt in Antiphonis, Pulchra es amica mea. Quinti uero & sexti ueterum, qui mi in b clauē habebant, in harmonia qua passio nem dominicam magna Germaniæ pars decantat & Galliæ ad Rhenum. In ea enim diapente tertiam speciem fa fa duobus communem Modis Euangelistes obtinet, ut narrationi aptam. Superiorem uero diatessaron, ut fa, Iudæi, & alij à CHRISTO loquentes, inferiorem ipse CHRISTVS. At quinti & sexti recentium, qui fa habent in b clauē, in Prosa: Aue præ clara maris stella. Porro septimi ac octauī in prosis: Lauda Sion Saluatorem. Et: Benedicte sit sancta Trinitas. Deniq; fermè Antiphona, quæ ex Salomonis canticis desumpta sunt, multæq; quas post Alleluia Germani cantant,

cantant, prosæ, permixtos habent Modos. Sed de his libro sequente copiosius dicturi sumus. Quoties igitur duorum Modorum systemata cōnectuntur, dicuntur permisceri Modi, quos quidam plagijs ascribi putant. At ego duorum Modorum naturam inspiciendam puto, permixtos enim Modos, inficias ire nemo potest.

De modorum usu in cantantium

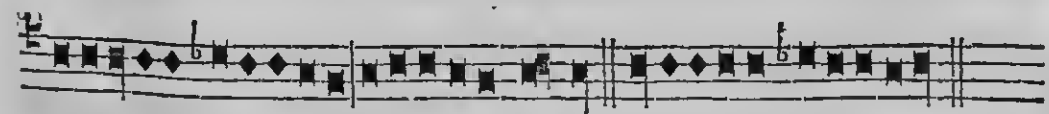
Choro, Caput XV.

N Vnc quod ad usum attinet, præcipue uero in Choro cantantiū, hoc in primis considerandum, Quo intonationibus siue Modorum formulis facilius assuescere iuuentus possit, uersuum finis (Euouæ appellant) firma tenendos esse memoria. Nam his perceptis, & comparatione facta ad Antiphonarum initia, interuallum iudicandum est, atq; ita cantus exordiens. Adiuuabit autem & hunc conatum ipsa natura, scilicet, cui non est omnino hebes ingenium. Formulæ ipsæ apud diuersos aliæ atq; aliæ reperiuntur. Nobis nudæ proponendæ sunt uisæ, neque de ijs cum quoq; depugnabimus, quippe quæ res propriè modum sit arbitraria.

Quando autem, quod hætenus de Modis docuimus, aliorum est, non meum præceptum, age prosequamur reliqua quæ huius sunt negotij, nempe omnium Modorum formulas, tum in integris, tum in corruptis, ut uocant, hoc est, & minorum, & maiorum psalmorum intonationes, deinde Responsoriorum ac Introituum uersus subiungamus, quod à Franchino quoque, quāquam alio modo, obseruatum uidemus. Quia in re etiam hoc cauimus, ut in medio uersuum luculentum esset omnium Modorū discrimen, ad euitandam, quæ sæpius accidere solet inter cantantes cōfusionem.

Intonationes Psalmorū minorū.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qd locutus sum.

Dixit

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

Dixit dñs dño meo, sede à dextris meis. Credidi ppter qđ locutus sum.

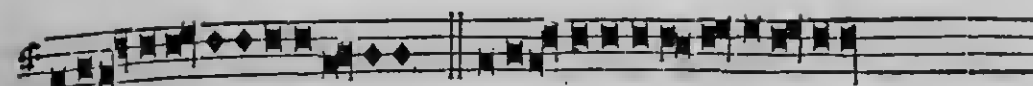
In integris. In corruptis.

Intonationes Psalmorum

Maiorum.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Magnificat anima mea Dñm. Benedictus dñs Deus Israël.

Responsoriorum uersus.

Gloria Patri, & Fi li o, & Spiri tu i San cto.

D

Gloria

Dodecachordi

Glo ria Patri, & Fili o, & Spiri tu i San cto.

Glori a Pa tri, & Fili o, & Spiri tu i

San cto.

Gloria Patri & Fili o, & Spiri tu i San cto.

Gloria Patri, & Fili o, & Spiri tu i San cto.

Gloria Patri, & Fili o, & Spiri tu i San cto.

Glo ri a Patri, & Fili o, & Spiri tu i San cto.

Gloria Patri, & Fili o, & Spiri tu i San cto.

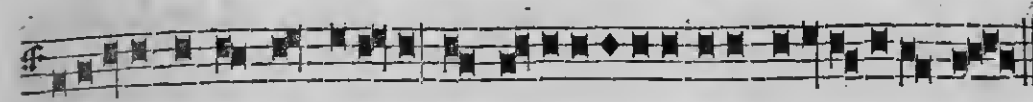
Eruclauit

Liber I.

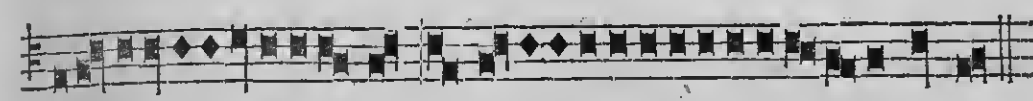
Introituum uersus.

Eruclauit cor meū uerbū bonū, dico ego opera mea regi.

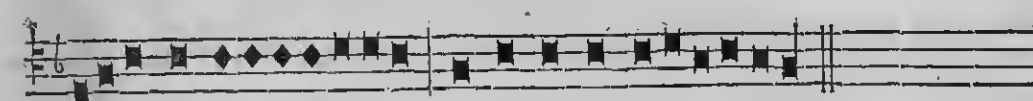
Sentiāt omnes tuū leuamen, quicunq; celebrāt tuā commemorationem.

Benedic anima mea Dñō, & omnia quæ intra me sunt nōi sãcto eius,

Attendite popule meus legē meā, inclinate aurē uestrā in uerba oris mei.

Beati immaculati in uia, Qui ambulant in lege Dñi.

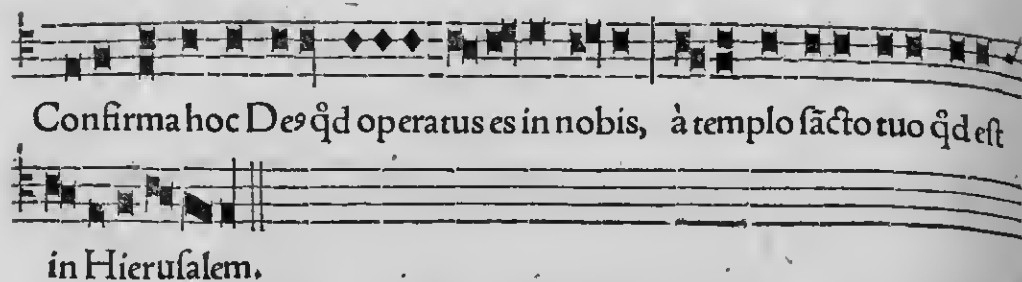

Noli æmulari in malignantibus, neq; zelaueris faciētes iniquitatem.

Cantate Domino canticum nouum, quia mira bi li a fe cit.

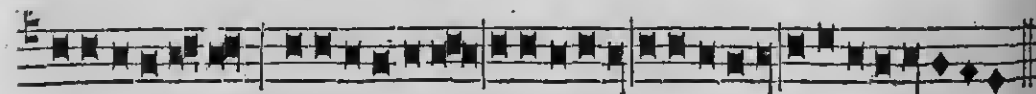
D 2 Confirma

Hæc pluribus fortassis quam necesse fuit, egimus. Sed dandum hoc erat vulgari affectui, quibus nihil satis explicatur. Multo uero molestius negotium est de modorum differentijs, res, meo quidem iudicatu, superuacanea. Quam ego in denatā arbitror, uel quod in principibus formulis inter doctos, primosque huius negotij authores non conueniebat, ideoque & differentias pro formulis, et contra formulas pro differentijs usurpatas. Vel, quod uerisimilius est, ob immodicā quorūdam subtilitatem, qui facilitatem intonandorum (ut recte dicam) Antiphonarum quærentes, rem satis per se lucidam, oppidò obscuriorem fecerunt. Longum fuerit enarrare qua ratione inuentæ, & quæ quibusque Antiphonis differentia aptanda, curiosorum hominum negotium, ne dicam oisiorum. Quippe quas nō modo diuersæ nationes, diuersæque ecclesiæ diuersas habent, sed unum aliū quando oppidum diuersissimas unumque templum sæpius & libris & consuetudinibus uariat. Itaque illas ita ponemus, quasi ipsius modi uariæ sint formulæ pro doctorum hominum arbitrio exegitata. Quas quia Franchinus non est aspernatus, uir eruditus & haud malī iudicij, ne nobis quidem in totum negligendæ uisæ, utatur qui uelit. Neque enim irritandum cantorū uulgus, quod omnino propitium mihi uelim. Ideoque Lector etiam hoc boni consulat. Sunt autem huiusmodi.

Primi modi Euouae Differentiæ

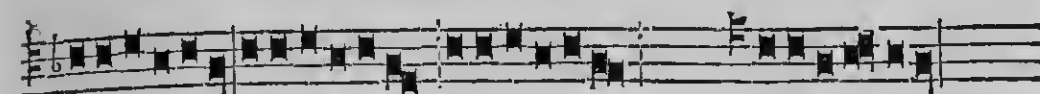
Secundi modi Euouae

Tertij modi Euouae, Differentiæ

Quarti

Quarti Euouae Differentiæ

Quinti Euouae Differentiæ

Sexti Euouae.

Differentiæ Septimi Euouae Differentiæ

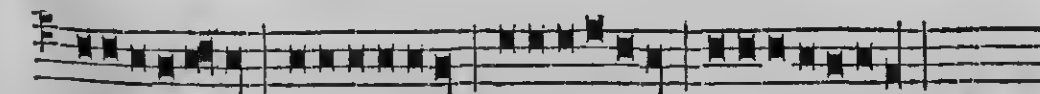

Octaui Euouae

Differentiæ

Sed ut ætas nostra uideat quantum ab illa ueterum simplicitate degenerarit, placuit nobis Ambrosianam modulationem, ut apud eundem Franchinum habetur, hîc lectori sub oculos ponere, quæ tamen ipse in septimo ac octauo modis differentiam habet, hoc est binas formulas, in cæteris singulas. In nostris quidem formulis primi ac octaui cum his consentiunt, in cæteris prope nihil.

Euouae primi

Secundi

Tertij

Quarti

D

;

Quinti,

Dodecachordi

Peregrinum adijciunt tonum, qui pascatis die ad Baptisterium super psalmum centesimum decimum tertium in his regionibus canitur. De quo multa Franchinus, non satis accurate ut sequente libro dicturi sumus. Nos ut uulgo cantatur eum adponemus, ne etiam hoc loco desimus harum rerum studiosis.

In exitu Israël de Ægypto domus Iacob de populo barbaro.

Multa alia annexenda erant, sed ne, aliorum affectui plusquam necesse est inferuire cupiens, ineptus ac ridiculus merito uidear, quiescendum omnino hic puto. Cæterum de monochordi partitione paucula subnectemus, partim ex Boethio, partim ex alijs authoribus, rem non minus iucundam quam necessariam.

Quemadmodum consonantiæ Musicæ indubitanter aure dijudi-

cari possint ex Boethio, atq; inibi de musicorum uocabulorum
abusione. Caput XVI.

Peruētum iam erat ad operis huius, in quo aliorum scita magis quam nostra tractamus, optatum finem. Sed placuit nobis, ut auctior commentatio hæc incederet, de multiplici monochordi partitione, rem oppidò necessariam addere. Quo in negotio id præfari mihi uisum est admodum necesse, ne candidus lector nobis uel uitio uertat, uel arrogantiae adscribat, quod aliter, quam plerique nostra ætate Musici consueuere, uerbis

Liber I.

uerbis quibusdam utamur. Nam ut inficias ire nemo potest, ab o ctingentis plus annis id calamitatis omnibus accidisse disciplinis, ut multa corrumpentur, pleraque mutilarentur: ita in Musicis multa perperam tradita ab annis alijs, multa etiã in uulgo falso edita quæ nemo nō uidet. Nō nullos quoque fuisse constat, qui huius disciplinæ nomen quidē inclinare potuerint, & tamē editis libris artē docere conatos esse, nō absq; rigida Aristarchi ferula, & philosophico supercilio, quæ res mihi sæpe risum, sed sæpius bilem mouit, homines tam stolidē gloriā petere uoluisse. Nā ut cunq; ea interpretabimur, bono zelo (ut aiunt) ac prompto in publicam utilitatem animo eos scripsisse, non carebit (meo quidem iudicatu) uitio, qui, quam neq; nouit, neq; tractare pro dignitate potest, rem docendam temere aggredit. Neq; enim ad solos Poëtici professos Horatius clamat in arte:

Sumite materiam uestris, qui scribitis, æquam
Viribus, & uersate diu, quid ferre recusant,
Quid ualeant humeri.

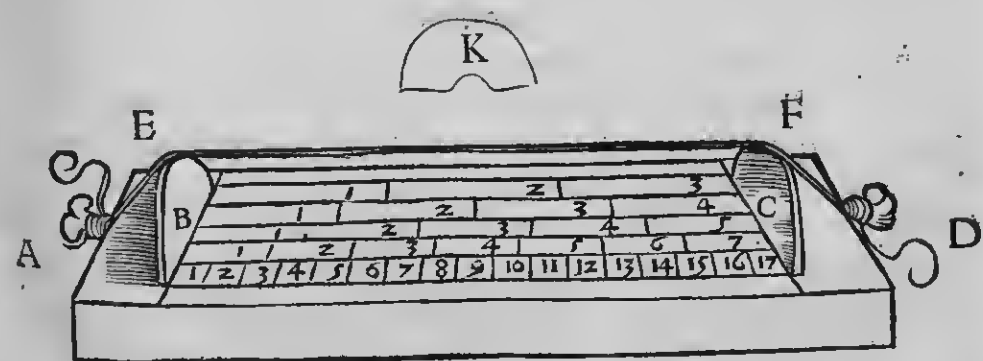
Non postulat quisquam insignem hic eloquentiam, & phaleratum dicendi genus, quando Ornari res ipsa negat, contenta doceri, sed certe, ut ipsis scientiæ uocabulis, aut ut ipsi loquuntur, terminis recte uterentur, utiq; postulat optimus quisq;. Nam quid ego dicā de ijs, qui Neuma neu-mæ, & Antiphona, næ. Item Magada, dæ, in prima usurparunt declinatione: quæ apud Græcos τὸ νῦμα τοῦ νῦματος, τὰ ἀντίφωνα τῶν ἀντιφώνων, ἢ ἡ μαγάς & μαγάδος, inclinantur. Sed hi accusatiuo græco decepti sunt. τὸ νῦμα, τὰ ἀντίφωνα, τὴν μαγάδα. Atqui nec satis est quod quidam ignorantia suæ prætexunt, etiam Latinos in quibusdam huiusmodi nominibus quædā a græca forma uariasse, ut datiuos ac ablatiuos neutrorum in æ, poetæ pro poetibus usurpantes, & ab cratera accusatiuo græco masculino, factum foemininū nominatiuū hæc cratera. Item ab accusatiuo græco foeminino Tyn darida, nominatiuum Latinum foemininum Tyn darida, dæ. Vnde, fortissima Tyn daridar ū, apud Horatium. Ad quæ paucis respondeo. Neq; enim hic est locus ea tractandi, quæ sunt ueteribus licentia maxime poetica usurpata, ad ea conniendum fortassis esse. Sed nō ita in tradendis disciplinis, quarū uocabula incōcussa ac propria esse debent, alioqui inextricabilis ac infinitus ubiq; nascet error. Poggij sunt he defensiones cōtra Diuū Vallā cum decadarū, p decadū dixisset. Absitaūt ut hæc καθολικὸς admittamus. Porro q; hæc ita pperā usurpāt, facile ueniā impetrabūt, quādo eotēpore uixerunt, q; oēs honeste disciplinæ unā cū bonis literis plusq; sopite iacebāt. In quorū numero sunt Guido, Otto, Berno, Theogerus Episcopus, Vuillelmus et Ioannes Pōtifex postea factus, & alij eiusdē ætatis uiri. At

D 4 nostra

nostra ætate qdam, qui sibi adeò splendide ac eleganter (cū nihil minus possint) loqui uidentur, excusationem hercules istam non habēt. Parco hinc nobis, contentus rem ipsam ob studiosorū utilitatē uno norasse uerbo. Hoc unū doleo horum balbutie plurima obtcri ingenia, quæscite & ingenue docentē à fucato præceptore dignoscere non possunt. Quando bona pars hodie studiosorū unum aliquē orationis flosculū pluris faciūt, quàm floridissimos aliquot disciplinarū campos. Boëthio nemo doctius Musica, nemo diligentius docuit. Nec uidi quenquam qui planè assequatur. Vnus Franchinus paucos ante annos egregiè, lōgo tamē interuallo, segescit plurimūq; hanc disciplinam sedulitate sua adiuuit. Sed & ipse non castrigateloquitur. Diapente enim diapētes inclinauit ut Apotome, es, quod equidem miror à nemine eius tempestatis admonitum, quando plurimi tunc in Italia, ut semper, florebant eximia doctrina uiri. Quin eadem ratione diatessaron diatessaontos, & diapason diapasonos inclināt. Sed sic ulciscitur nos Græcæ linguæ neglectus, ut uere doctis simus ridiculo. Itaq; optimum quenc; adolescentem adpello, hortor atq; admoneo, quicunc; huius scientiæ sacris initiari cupis, atq; adeò dignus huius disciplinæ Mythes fieri uelis, tria præcipua huc adferas, sine quibus hæc disciplina perfectè haberi non potest, quantumuis speculeris, & ipsa contemplatione superes etiam Promethæa. Primum est, ut Arithmetics præcepta in prompta habeas memoria & quæ Theorices sunt, & quæ Practices. Deinde græcæ linguæ non sis prorsus ignarus. Vocabula enim huius artis pleraq; græca sunt. Tertium ut instrumentum aliquod ad manum habeas, quo sonos omnes etiam aure metiri queas. Arithmetica præcepta hinc à nobis exiguntur, non docentur. De græca lingua idem dicimus: sed instrumenta licuius usum utiq; docere possumus, ut tamen huius disciplinæ non egrediamur limites. Quapropter nunc de his ordiamur, sed simplici modo ut cætera. Boëthius huius negotij & uerus & unicus artifex lib. 4. capite ultimo, Quo pacto indubitanter consonantiarum ratio colligatur breuissimō ac simplicissimo instrumento docet per chordam à Magáde ad Magáda (de qua paulo post latius differemus) extentam, ita ut duæ ab extrema utrinq; chordæ parte sint immobiles, tertia uero in medio magas mobilis, quæ pro numerorum ratione, quo quis uelit, moueri queat. Si enim medium spacium, per quod tenta est chorda, quodq; immobiles interiacet magádas, diuisum fuerit in treis partes, deinde posita mobili Magáde ad utrā uoles sectionem, ita ut unam diuisi spacij ab altero latere, ab altero duas relinquat partes (sic enim dupla seruabitur ratio) diapason consonantiam duæ ipsius chordæ partes plectro concussæ sonabunt. Idem spacium inter immobiles magádas si in quatuor secetur partes, & mobili magáde in sectionum pñctis ita posita, ut ab latere altero unā, ab altero treis relinquat

parteis

parteis (sic enim poscit tripla ratio) diapason cum diapente consonantiam eadem duæ ipsius chordæ partes plectro pulsæ tonabunt. Porro si idem spacium in 5. parteis sectum fuerit, relictis 4. ab altero latere partibus, ab altero uero una (ut sit ratio quadrupla) sonabunt disdiapason omnium consonantiarum maximam in quadrupla ratione eadem chordæ partes. Atq; ita ueterum consonantiæ omnes, quæ quidem in multiplici sunt genere, habebuntur. Rursus eadem manente quinaría sectione, relinque ab altero latere parteis treis, ab altero duas, & inuenies diapente primam in superparticulari genere consonantiam, nempe in ratione sesquialtera. At si spacium idem immobilibus interiacēs Megadibus, in septem parteis diuisum fuerit, Magas mobilis secet 4. à tribus, ut sesquitercia sit ratio, & duæ ipsius chordæ partes diatessaron consonantiam sonabunt. Postremo si totum spacium in 17. parteis diuisum, in altero latere 9. in altero 8. parteis per mobilem Magáda habuerit, tonum in sesquioctaua ratione ostendet. Quæ, ut clarius intelligantur, literarum positionibus, ut ille fecit, demonstrabimus. Sit A, D regula super quam chordam intendere uelimus. Magádes autem immobiles, quæ hemispheria idem uocat Boëthius, duæ E, & F, cum regula in B, & C, ad angulos rectos erectæ. His neruus intendatur A, E, F, D. Sed K sit magas mobilis, qua ad quaslibet in spacio, B, C, consonantias inquirendas utamur. Hanc diuiso in tria spacio, si ita posuero, ut una eius ab altero latere, duæ ab altero relinquantur partes, duæ ipsius chordæ partes, plectro admoto, sonabunt diapason, consonantiarum Reginam. Sin in spacio per quatuor diuiso, trium ad unum diuisio fiat, nascetur consonantiā diapason cum diapente. Porro ubi spacium per quinque diuisum fuerit, quatuor ad unum dabunt disdiapason, at tria ad duo, diapente, ubi uero spacium per septem, ibi tum 4. ad 3. diatessaron creant. Deniq; ubi per 17. spacium sectum est, ibi 9. ad 8. tonum ædunt. Huius typum subiungere placuit.

Quid

Quid Magas, monochordum, Magadis, similesque quorundam

musicorum instrumentorum appellationes,
Caput XVII.

Monochordi appellatio haud dubie ab una chorda nomen habet, ut trichordum à tribus chordis, à quatuor tetrachordum, pentachordum à quinque, ac deinceps. Sed per monochordum tamen non modo ipsam unam chordam, uerum totum instrumentum, super quod unica chorda intenta est, intelligimus. Ita *μαγὰς* hemisphaerium illud est, à quo chordæ & incipit & definit sonus. Necesse enim est, ut chorda duas habeat extremitates. Quippe quæ infinita esse non potest, ea *μαγάδες* appellantur. Sed nihilominus totum instrumentum, super quo consistunt *μαγάδες*, *Μαγὰς* nominatur, si Suidæ credimus, qui ita inquit, *Μαγὰς. Σανὶς τετραγώνου ὑπόκυφου, διχομήνης ἐξ αὐτῆς τῆς κιθάρης νευρῆς, καὶ ἀποτελοῦσα φθόγγον.* Quæ uerba Guido ita uertisse uidetur: Monochordum est (inquit) lignum longum quadratum, intus concavum superducta chorda, cuius sonitu uocum uarietates apprehendimus. Hæc haud dubie ab aliquo, qui Græce nouit, inaudiuit, neque enim Suidæ uerba ex equo uertit. Quod enim Suidas pluratiuo numero τὰς νευρῆς uocat, hic chordam singulari dixit numero, omisso τῆς κιθάρης uerbo, quamquam hoc ipsum τῆς κιθάρης, quod Suidas ait, non est necesse addere, quare id iudicio omisisse uideri potest Guido. Sicut illud ἀποτελοῦσα φθόγγον, magis docte secundum artem exposuit, quam secundum græci sermonis proprietatem. Video apud Græcos ingentem musicorum instrumentorum nomenclaturam, ac non modorum, sed nominum etiam insignem confusionem. Quot, Diij boni, unus Athenæus, & nomina, & organa commemorat, cum lib. 4. cum 14. Quot authores, qui eorum meminerint, citat. Nullum tamen exacte, & ad Lectoris non omnino stupidi animum explicat, cuius fuerit formæ, cuius usus, præter unum aut alterum, ut Pythagoræ zacyntij tripodauix intelligibilem. Fortassis quod illo tempore quædam nimis nota erant, quædam iam exoleuerant. Quæ nimis sunt nota, plerumque à scriptoribus contemnuntur, ut descriptione indigna, quæ autem aboleuerunt ac ignorantur, minus ad scribendum quosdam inuitant. Quod si pergam narrare, quoties Magadin (ut alia nunc omittam) uocet iam ἀνάλω, id est, fistularum, iam κιθάρας ἑσθῆς, id est, citharæ speciem, ὄργανον etiam, iam ἐνταφίου, iam ψαλτικόν, res nullam inueniet finem. Adeo uariata omnia, adeo impedita, ac inuoluta sunt.

Inue-

Inuenias pro fistula apud eundem genere masculino, in nominandi casu, ὁ μαγὰς καὶ ὁ μαγάδος. Pro organo autem foeminino, ἡ μαγάς, & datiuum τῇ μαγὰδι καὶ μαγάδι. Neque enim hæc omnia codicum culpa, quod quis causari queat, accidunt opinor. Dubium autem & hoc, idemne sit cum Pectide, quod Aristoxenus ac Menæchmus uoluerunt, an differens, ut uoluit Diogenes Tragicus, & Phillis Delius, quod uerisimilius uidetur, siquidem lib. 4. ex Sopatro idem Athenæus recte ostendit Pectida dichordon esse, libro autem 14. ex Teleste Magadin pentachordon. Id non minus dubium, quando fistulā significat, quo pacto, ἐν τούτῳ ἔξω καὶ βαρύν φθόγγον, id est, in eodem acutum & grauem sonum ædat, ut apud eundem Tryphonait, citans ex Alexandride Poëta hunc uersum, μαγάδ' ἵν' ἀλλήσω μικρόν ἄμασσι καὶ μέγα. Quem uersum D. ERASMVVS Præceptor noster bis uertit: Græde ac pusillum Magade proloquar simul. Vel: Magnum ac pusillum proloquar Magadin simul. Vt uero Organū significat, à multis idem cum Sambuca creditur, quam paulo ante hæc uerba tetrachordō ex Euphorione idem ostendit Athenæus. A Pin dario uero dici ψαλτικόν αὐτὸ φθόγγον, propterea quod simul concinant uiri ac pueri impuberes in διαπασδν, ait idem Erasmus, interpretatus opinor hæc Athenæi uerba. Διὰ τὸ δ' οὐ γινώσκω, καὶ διὰ τὸ πασδν ἔχει τὴν συνωδίαν ἀνδρῶν τε καὶ παίδων. Magadin ipse δ' ὡς φωνον uocat organum, id est, geminā emittens uocem, in adagio μαγὰδίζειν, illud Pindaricum ἀντίφθογγον exponens, cū chorda inter duas magádas immobiles, per mobilē diuisa magáda binos creet sonos. Idem Athenæus apud Anacreonta Poëtam Lyricū, 21 chordas Magadin habuisse commemorat. Etiam si ille dicat, ψαλτικὸν ἑκοσὶ χορδαῖσι μαγὰδιν ἔχει. Sed parem pro impari posuisse numerum. Apollodorum denique dicere Magadin esse Psalterion. Sed hac de re omnia eius authoris prosequi, quæ multis modis pergnat, non uideo, quid utilitatis Lectori adferat. Quapropter tempus nunc esse existimo, ut lectori iudicium nostrum explicet petita prius ab eo uenia, in tanta non modo uerborum, sed etiam rerum confusione. Dicā itaque ingenue quod sentio. Primum, Magas mihi quidem uidetur hemisphaeriorum nomen, ut tradit Diuus Seuerinus, ac Suidas item cum ad iam allegata uerba de magade ita subnectit: ἡ τῆς κιθάρης καβαλὴ καὶ τῆς λύρας ἡ τὰς νευρῆς βασίζουσα, quibus uerbis ad id quod iam ostendimus, nihil significantius dici poterat. καβαλὴν autem puto Suidam dicere, quod Boëthius Hemisphaerium, quidam fulcrum nominant, ut Ioannes Froschius insignis hac ætate Musicus, quidam soni retinaculum, ut Franchinus, uulgus Lyricorū ponticulos hodie uocat, atque hæc uidetur prima uerbi significatio. Ab hac puto dici græcis μαγὰζειν (nam ita quidam codices, maxime Hesychij, constantes habent) ad eū modum quo præcedēte capite ex Boëthio declarauimus, cōcentus duabus chordæ partibus inquirere.

Deinde

Deinde eodē Suida authore, ut initio huius capitis demōstrauimus, Magās dicitur ipsum instrumentum fulcris duobus chordam tenens. Quia uero Suidas non satis grauis quibusdam author uidetur, utpote collectaneorum confarinator, non admodum repugnauiro hīs, qui hocce instrumentum in nominandi casu non magās, sed *μαγάδης*, dici putant. Atq; inde alterum uerbum *μαγάδης*, hoc est, in magadide ludere, cuius uerbi usus est apud Aristot. in problematis, quanquam quidam & apud Hesychiū *μαγάδης* nō *μαγάδης* legendum existimant. Sunt qui quinq; hæc nomina, prorsus differentia existimant. *ἡ μαγάς* & *μαγάδος*, pro fulcro. *ἡ μαγάδης* & *μαγάδος*, pro organo Citharistris. *ἡ μαγάδης* & *μαγάδος*, pro fistula. *ἡ μαγάδης*, *ἡ μαγάδης*, *ἡ μαγάδης*, *ἡ μαγάδης*, *ἡ μαγάδης*, ait Hesychius, hoc est, qui magadi accinit. Quintum nomē *μαγάδης* αὐτοὶ κίθαρις, ut inquit Hesychius, at hoc corruptum puto, sono uulgatæ pronuntiationis, quæ *α, ι, υ, & η*, eodem profert modo. Sed hæc studiosis latius inquirenda remitto. Nam ego me hic planē non explico, haud grauate quæ diximus emendaturus, si quid melius apud probatos authores inuenero, lubensq; in aliorum sententiam pedibusq; manibusq; ut dicitur, iturus, si quis certiora candidē docuerit. Magās igitur, ut Suidas, uel Magadīs, ut alij uocant, canō atq; a Georgio Valla dictus instrumentum musicum uarijs modis fieri potest. Georgius ipse tabellam ponit quam chordotonō non minari ait, quod super ipsa chordæ explicentur intendanturq;. In ea parallelogramum rectangulum altera parte longius describi iubet, longum decem, latum quinq; palmos, ut longitudo dupla sit ad latitudinem. Quidam mōstrosæ longitudinis faciūt, quidam duarum ulnarum, binorum uero digitorum latū, spissumq;. Ego cum primum eam rem tentare animo cōstituissem, nec quicquā tale ad manum haberem, iussi mihi a fabro fieri, crassiore Minerva (ut aiunt) triū pedum longū, quadrantali crassitudine, triē tali latitudine, duabus immodicis a lōgitudinis utrinq; extremitatē magadibus, magade una mobili. Huic quaternas chordas induxi, ut una uelut thema esset, ad quā reliquas pro sectionū partibus in tribus modulādi generibus, imminutas referre, quā inueni postea duas sufficere, eo satis cōmode ad hoc, qd inquirere uolebamus, sumus usi, atq; adhuc utimur. Porro Germani atq;

atq; Galli, Rhēni accolē instrumenta proxime ad eam formā ex ternis asserculis conglutinata in modū Trigonie. Pyramides leniter & in longū acuminata hodie in usu habēt, Tympani Schizā uocant, chorda super una superficie inter magādas tenta, arcu, quo Lyræ chordas hodie equinis setis, pice illitis, radunt uerius quā uerberant, pulsatur aut uerritur potius. Quidam alteram duplo breuiorem huic addunt chordam, ut in finalibus fortius illa altera sonet octauam. Est apud Athenæū Trigoni mentio, si quis forte hoc esse suspicetur. Etia si Plato in 8. de Rep. in ter *πολύχορδα* enumerat sicut & pedida. Nam de quo dixi, ego omnino uetustum credo. Circūserūt per plateas ludionēs acumine in pectus defixo, quā parte clauī sunt, quibus chordæ intenduntur, altera parte antrosum lata, quā caviitas patet ac basis Trigonīa, leua tenent instrumentū tangētē leniter pollice chordam in sectionum punctis (nam ea quoq; habēt, sed in quartis ac quintis, aliquando & in tertijs) dextra arcus trahitur. Chordæ grauitas a basi incipit, tenditq; acumen uersus quod pectori adplicant. Sinistra manus, digito, maxime pollice, identidem chordam tangente portenditur. Dextra arcum intra limites tactus continet, ita ut perpetuo minor chordæ pars sonet, quæ intra cōtactum est. Sonū a longe propemodum gratiorem quā ex propinquo ædit. Duos omnino Modos Ionicum ac Hypoionicū in eo aptissime ludunt, alios non item, quæ admodum Tubicines, ut libro sequente de Hypoionico dicemus. Ipsi qui eo ludunt, diapason habent per diatessaron ac diapente ut iam dictum est, distinctas. Semitonīa ac tonos ægre inueniunt, utpote ignari artis musices. Mihi quidē primum persuadere conati sunt, ea in hoc organo non inueniri, quod cum uehementer admiratus essem, experientia qd perdiscere uellem, accepto abs quodam huiusmodi organo, rem absq; arbitro tentauī, inueni tādē ipsi hoc parit imperitia rerum musicarum accidere, qui diuidere spacia nisi crasso digito nescirent, partim qd chorda longior in eo organo stridulum quiddam reddit. Non Hercules ad omnem chordę sectionem, sed maxime ad quintas tertijsq;, ad secundas, id est, tonum hemitoniumq; non item: in quo illos uerum dixisse inueni. Stridorē illum excogitarunt magadē quādam arcuata, cuius alter pes & latior & crassior chordā sustinet ad basim Trigoniam, alter protensus in coluri modum, cui solidum subiecere, uel ex eborē, uel alia dura lucidaq; materia, hunc tremulum efficit sonum. Risi ego machinamentū hominum. Causam tamē ueram, cur non omnes diuisiones stridorem admittant, adhuc quaero. Nonnunq; huius protentipedis extremo calcaneo tenuissimum insigunt clauum ut tremor fortius in solido tinniat, uelut in cithera chordæ strident attingente inferiore clauo, quo corpori citharæ, ex quo procedunt, connectuntur. Citharizare chordam uocat uulgus horum triangulorum monochordorū lōgitudō
E hodie

hodie ferè est quinum pedum, trium autem asserculorum, singuli latitudo quadrantalisis ac semuncialis à Basi, à cono uero sescuncialis. De hoc itaque tantum sit nobis dictum præter nostrum niorem, tum quia existimauimus esse proximū ueteri monochordo, si quidē illius ullus fuit uulgi usus, & non potius apud doctos tantum: tum, quod ex æquo Chroma, & Enharmonion in eo inueniri queant, atque ipsum diatonon, oculari etiam, ut uocant, ostensione, quod in alijs instrumentis non omnibus imò quibus hac ætate utuntur, propè modum nullis fieri potest. Multa alia apud Athenarum de instrumentis musicis leguntur, quæ quia hoc negotium nihil iuuant, doctis discutienda relinquimus, nos ad reliqua pergamus.

De triplici siue chordarum, siue

neruorum in scala musica, diuisione,

Caput XVIII.

Triplex omnino est chordatum pro inueniendis, & cōsonantijs, & phthongis, siue certis neruorum sedibus, quas clauis uocant, diuisione. Vna quam ex Boëthio paulo ante docuimus de cōsonantijs aure diiudicandis. Ea sit cōparatione duarū chordarum, tum per magada, secundum in subiecto plano diuisionem, separatarum, dein desimul pullarum. Quæ omnium est simplicissima. Altera qua proxima duntaxat spacia inter se comparantur, uidelicet cum tonorum semitoniorumq; per totam chordā cōquatio quædam sit, ut enim à Γ ut ad A, tonus est, ita à G, ad a, & à g, ad Aa. Item ut à h magno ad C magnū est semitonium minus, ita à b paruo in c paruum, & à h h gemino in c c geminum, ideoq; eadem distantia pinguntur, ut nos superius in typo generali exhibuimus. Quæ diuisione non est uere unius chordæ sed ad hoc inuenta, oculisq; subiecta, ut uno intuitu omnia spacia conspicerentur, non ut credamus ullam unam chordam ita diuisam, dare nobis phthongos in quibus diapason, aut ulla alia cōsonantia constet. Boëthius sanè illam nobis exhibuisse uidetur numcris per æquas proportionēs designatis, nec typis differentibus. Tertiā cum tota chorda ad parteis comparatur. Vt in una chorda omnes ordine in scala musica nerui siue clauis, ab una duntaxat chordæ parte audiantur. Magadē enim ab altera parte promota, Tonus nona totius relictū ad alterā magadā spaciū, parte perpetuo minuitur. Vnde frequens est nunc musicorum dictum, omnem tonum nouenarium prouenire diuisione. Vt si à magadē ad magadā sit chorda tēta, ea in nouem parteis

uem parteis diuisa, si magadā, una promouebis nona parte, reliqua chordæ pars imminuta ædet sonum, tono altiore, ut poscit sesquioctaua ratio. Hæc tamen diuisione melius percipitur, si quis duas accipiat chordas, & alteram pro infimo scalæ phthongo relinquat stabilem, ac dein de ascendendo secundum spacia, quæ posteriore capite explicabuntur, imminuat chordam ad stantem compareret, sicut enim inuenientur omnes facillime totius scalæ musicæ uoces. Hæc sectio ad eum modum, quo nūc tradit, facta, quā uetus sit, non equidem pronuntiauerim, certe docta est, & ratione musica, quam Boëthius nobis tradidit, planè constat, à nullis propè musicis, qui ab quadringentis & infra annis fuere, non exhibita. Sed in ea diuisione quidam (ut & Franchinus libro primo de musicorum instrumentorum harmonia capite quinto, ac deinceps) intra græcam *δὴς δὴς πρῶτον* constitere, quidam, ut Guido, certis aliquot, maxime uero superne, chordis adiectis eam superauere, qua in re hoc mirum uideri potest, cum sint tot, uarijs designationibus, descriptionibus, in idem tamen redire omnes, quantum uis discrepare uideantur. Quid enim referam Othonis, Guidonis, Theogeri, ac aliorum diuersas sectiones. Cum tres hi primi duas nouenarias initio ponant diuisiones, nos tres ex recentioribus non absque causa, ut mox dicetur, posuerimus. Quaternarias nos duas ex sententia nostra, ex aliorum treis. Cum Theogerus septem, Guido ac Ioannes eius discipulus, præceptorem secutus, treis. Franchinus à quaternaria incipit, ut Boëthius, tamen si per duo eadem fieri potest sectio, ut à notericis obseruari uideamus. Et ipse Boëthius libro quarto ad finem (quanquam is locus in plerisque codicibus deprauate legitur) fatetur multos huius diuisionis esse modos, & una chorda & pluribus, ipse certe ad hanc formam, ut nunc describitur, nullam nobis exhibuit. Vnde multis uchemens fuit suspitio, ueteribus, qui fuere ante mille annos, prorsus fuisse ignotā, quam ex Boëthio hæc habetur. Ego de ea re cum nemine pugnauero. Vna ex multis eligenda nobis uisa est, qua organarij maxime utuntur, quæ cum diezugmenis Synemmena coniungat, & quæ maxime generalis extētiſſimāque, uocis humanæ extremos complectatur terminos. Denique quæ quæ nouenaria partitione procedat pro eliciendis tonis, quaternaria pro semitonij, quod Otho sæpius inculcat, *ἀποδιέξει μὲν ὅτι, οὐ δὲ ἵστί ἀποτε- λῆσθαι*, quod toto hoc opere fecimus, secus certo atque quidam hac tempestate fecere, qui omnes, quas ipsi intellexisse uidebantur, Boëthij demonstrationes, sæpe ne nominato quidem authore, in suos tranſtulere libros, quasi ipsi hæc iam nuper inuenta primi memoriæ prodidissent, Æsopicæ corniculæ male feriata. Ego quæ apud Boëthium demonstrata sunt, mihi probata esse uolo, nec ea in opus meum adducere parabo, nisi & citato

eius nomine, & explicata etiam ratione quam ob rem adduxerim. Non parua authoritatis est apud me solida huius uiri clarissimi doctrina ad mantinis fundata substructionibus, ad quam haec nostra, qualiacunque lectoribus uidebuntur, ordinamus. Sicut etiam clariora nuper in lucem prodierunt ipsius opera, cura & industria Henrichi Petri, in authoribus ueteribus restituendis primarij uiri. Sed nunc propositum ordiamur opus.

Monochordi diuifio in genere

diatonico, Caput XIX.

Disposito itaque monochordo ligneo, quadratoque, quemadmodum supra docuimus, ab eius extremitatibus duae immobiles ponantur magades, quibus chorda intēdatur, quarum prior sit γ digamma Aeolicum, altera φ. Quod uero his interiacet spacium, in nouem aequas primum diuidatur parteis. Quo secto in primum post γ punctum ponito Γ, & habebis ex hac prima nouenaria sectione primum tonum extra Guidonis scalam, quem nos ideo praeter ueterum (ueteres hic uoco ab quadringentis & infra annis) consuetudinem posuimus, quod Ionici semper, plerumque etiam Dorici cantus in basi eam desiderant. In secundum post Γ punctum nihil ponimus. In tertium C magnū, in quartum rursus nihil, in quintum G magnum, in sextum c paruum, in septimum g paruum, octauum punctum egreditur hanc constitutionē, quem admodum & altera magas φ. Atque haec est prima nouenaria sectio, quam omittunt Guido, Otho, ac Theogerus, qui duas duntaxat (ut diximus) nouenarias, quae iam sequuntur, ponunt diuisiones. Secunda autem partitio, nona parte prioris sectionis breuior, ab Γ erit in φ, rursus nouem aequis partibus, ubi in primum punctum post Γ, A magnū constituamus, tonum initio rursus, ut priore sectione factū est, elicientes, nona parte breuiorem priore, ut sectio sequens priore erat breuior. In secundum nihil, in tertium D magnum, in quartum rursus nihil, in quintum a paruum, in sextum d paruum, in septimum Aa geminum, octauum punctum rursus constitutionem hanc nostram egreditur, quemadmodum & priore sectione factum est, unā cum extrema φ. Hanc diuisionem ita orsus dicit Guido, ut tonum infra proslambanomenē, extra grācam disdiapason constitueret. Sequitur tertia nouenaria diuifio, rursus a praecedēte nona defecta parte, ubi tertium eliciemus tonum, eadem parte breuiorem, ab A magno

in h ma

in h magnum. h enim in primum post A punctum constituendum est, in secundum nihil, in tertium E magnum, in quartum nihil, in quintum h quadrū siue paramese, in sextum e paruum, in septimū h quadrū geminum, octaua ad paramesen, quae disdiapason grācam egreditur, quemadmodum quatuor deinde reliquae. Octauum punctum constitutionem hanc & ipsum superat, ut bis antea factum est. Haecenus nouenariae diuisiones, quae tonos nobis produxere, enumeratae sunt. Sequuntur nunc quaternariae, quae semitonia nobis elicient partitiones. Quarum prima totum spacium inter magadas γ & φ, in quatuor secat parteis. Et in primum quidem eius sectionis punctum ponito B, non illud quadrū antea positum, sed quod ad triten synemmenon sonat octauam, & in basibus Ionici modi fa habet, ad illud Vt, quod est in γ aeolico. In secundū F magnū, in tertium f paruum. Altera diuifio nō totum inter magadas, sed à B, cuius iam mentionem fecimus, usque ad φ, spacium in quatuor aequas secat parteis. Qua sectione facta, In primum post B punctum ponito semitonium inter D & E magna (Nam id non modo Ionici, sed aliorum quoque Modorum cantus, quoties suis transferuntur sedibus, postulāt.) In secundū b minutū, quae est trite synemmenon, in tertium eius octauam bb. Atque haec duae quaternariae diuisiones suffecerant ad communem neruorum siue clauium in scala musica dispositionem, sed quidā hic adijciunt tertiam, nempe ut quatuor praeterea semitonia habeant. Inter G magnum, & a paruum, inter d & e parua, inter Dd & Ee geminata, denique inter g paruum ac Aa geminum, organarijs, ut puto, inseruientes, nam alioqui rarissime usu ueniūt. Nos ijs utemur ad Chroma ostendendum, alioqui omiffuri. Haec sectio ita habet: Initium est à semitonio inter D & E magna, à quo ad φ in quatuor parteis secandum est spacium, primumque (post initium quidem) punctum erit inter G magnum ac a paruum. Secundum erit inter d ac e parua. Tertium inter Dd & Ee geminata, de quibus mox dicemus. Eam tertiam partem, quae est à semitonio inter d & e parua usque ad semitonium quod est inter Dd ac Ee gemina, si in duas aequas parteis diuiserimus, emerget semitonium inter g paruum ac Aa geminum. Haecenus diuisiones quaternarias diximus, sequuntur nunc binariae tres. Prima, à c paruo spacium in φ diuidito in equa duo, emerget Cc geminum. Secunda, spacium à d paruo in idem φ eodem pacto diuidito, & nascetur dd geminū. Tertia, ab e paruo ad φ rursus in duo aequa spacium diuidito, & in medio erit Ee geminum, quae diuifio in longum durare queat. Huius rei nūc Typum subnectere placuit, nudum quidem literis, quantum spacij iniquitate conclusi dare potuimus. Lector ipse sua industria ex certa hac iam dicta descriptione sibi spacium longissimum desumere potest, ut paulo ante do

E 3 cuinus,

Dodecachordi

cuimus, clariusq; uidebit omnia, quod nos non semel experti sumus. Post
ternas in Typo diuisiones primus quidē ordo in diatonicc genere est, cū
semitonijs ubique interpositis, atque eius quidem generis gratia hæc de-
scriptio à nobis suscepta est. Quod si tamen Chroma quoque habere uo-
lueris, remitte paranetas ac lichanos Dd. g. d. G. D. F. Semitonio
& totus Chromatis ordo constabit. Sin Enharmonion quoq; habere de-
syderas, eosdem neruus à diatono remitte tono, ut in parhypatas tritasq;
cadant, sed proxima tamen subtrus semitonia in binas secato parteis, quæ
diaschismata Boëthius appellat, ut capite decimo de toni partitione osten-
dimus, & emerget Enharmonion, fatis certa ad auditum diuisi.

one, quamuis tanta possent esse spacia ut eas diuifio-

nes diligentius fecare necesse esset. Sed hæc

rudis ac uulgaris partitio eã fecan:

exactam curam non

Ternæ diuisiones, Tres nouenariæ, tres quaternariæ, tres binariæ.

[illegible]

Dodecachordi

De inueniendis cōsonantijs per

Citharæ neruos, Caput XX.

Sed de hac Theoria alium modum lectori non minus certum utilemque, imò multo etiam faciliorem usu ostendamus. Nempe quo pacto omneis citharæ neruos secundum scalæ musices formulam constituere uere queat, eo etiam ordine, quem iam præmissa monochordi descriptione indicauimus, nempe ut ab *Vt*, incipiat primus ordo, sed per synemmena procedens, hoc est, ut in *B* clauī ubique sit *fa*, non mi, perinde atque à tertia diapason specie *C* incipiat, nam ita hodie plerumque citharæ chordas instituunt. Quo loco hoc mihi præfari necesse habui. Quemadmodum alijs in rebus euenire uidemus, ut lōgo usu, multiplicique exercitio quædam à posteris felicius inueniantur, atque à priscis tradita fuerint (quarum rerum exemplum facilima cuique inuētū sunt, non existimauimus inculcanda) ita in musicis multa hodie felicissime inuenta conspiciamus, quæ ueteres latuere, multa item longe facilius docentur, quam olim prisci potuere. Nam ut obiter de clauium siue neruorum appellatione dicam, quorsum attinet unicam chordam sesquipedali, imò bipedali aut tripedali uerbo nominare? *προσλαβανόμειος, παρανήτη διεζυγμένη* quam portentosa uocabula pro *A* re, & *disol* re, ac de reliquis chordis ad idem. Quàm facile hodie semitonía minora inueniuntur in Citharæ neruis, quæ olim tam longa ac operosa demonstratione inquirebantur, ut uidere est apud Boethiū libro tertio capite decimo. Habita enim octaua, ac ea apte in quintas quartasque diuisa, deinde rite tonis per quintas duas, ut iam docuimus, elicitis, non possunt non necessario sequi & semitonía toto chordarum ordine. Sed antequam rem ipsam ordiamur, Musicorum exemplo & præcipue diui Seuerini, Hypotheses quasdam ponemus. Primam: Diapason proprie diuidi per diapente ac diatessaron, idque bifariam, uel ut superior sit diapente, inferior diatessaron, uel contra, ut superior sit diatessaron, inferior diapente. Secundam, ablata à diapason diapente, relinqui diatessaron, & contra, ablata à diapason diatessaron, relinqui diapente. Tertiam, Duas diapente superare uno tono diapason. Quartam. Nullas consonantias autem melius iudicari posse, atque diapason ac diapente. His ita præmissis, sic progrediamur. Sint in Cithara chordæ aut uiginti, aut plures, nam uiginti quatuor ferè simplices habent citharæ. Prima ac infima chorda à *γ* æolico incipiat. Deinde reliquæ ordine per *fa* in *B* litera ad formam præcedente capite descriptam procedant *F A B C D E F G a b c d e f g Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg* & cætera. Nam ulteriores per accentum grauem, aliam uenotam discriminare possumus. Sed nunc ut

etiam

etiam eæ secundum diapason systemata ordine sonent, hoc demum ita inueniendum. Siste infimā chordā, quæ profunditate altitudinē uē, & ipsam, & sequenteis chordas durare posse putabis, quæ tenta, eius octauam inde chordam *F* magnum tende in superiora ea utique auditu iudicatur, ut nulla aliam melius, Rursus ab ima tende *C* quintam (nam & eam non minus clare iudicant aures,) à qua *C*, rursus quintam *G* magnum. Bing autem diapente superant tono diapason. Ergo à *G* magno tende in inferiora rursus octauam, nempe *F* Græcum, & emerget tonus inter *γ* æolicum et *F* græcum. Porro à *F* græco tende in superiora quintam *D* magnum, à quo rursus quintam in a paruum, à quo in inferiora tende *A* magnum, & emerget alter tonus, à *F* græco ad *A* magnum. Rursus ab *A* magno ad *E* magnum tende in superiora quintam. Deinde ab *F* magno in inferiora tende quintam in *B*, & habebis pulchro ordine totam octauam *γ* *F A B C D E F*. Quid restat porro quam omneis deinceps octauas ad finem usque ex inferioribus tendas? Vt enim ex *γ* ad *F* est octaua, ita ex *F* magno ad *f* paruum, & in uniuersum de litera ad proximam eiusdem speciei litteram, quemadmodum initio huius libri diximus. Emendatur autem octaua ex quintis contrarijs si quando fortassis auditum sefellere rint. Inferiorem enim ipsius diapason chordam inferiorē emendabit quinta, superiore uero superior, ut experiētia id facile percipitur. Huius rei hic sequens sit typus.

Citharæ